

CHOV DOJNÝCH OVCÍ – OPOMÍJENÝ PROSTŘEDEK ÚDRŽBY TRVALÝCH TRAVNÍCH POROSTŮ A KRAJINY

BREEDING OF MILK SHEEP – UNUSED INSTRUMENT FOR MAINTENANCE OF PERMANENT PASTURES AND LANDSCAPE

KUCHTÍK, J., NOVOTNÁ, L.

Ústav chovu a šlechtění zvířat, MZLU v Brně, Zemědělská 1, 613 00 Brno, ČR

Sledování probíhalo s podporou MŠMT 2B06108

ABSTRACT

Importance of sheep breeding consists in its production functions (wool, meat and milk), but also in its non-production function. Non-production function of sheep breeding lies in maintenance of permanent pastures that are situated above all in less favoured areas. The most important production of sheep in Czech is production of hard lambs. On the other hand the milk sheep production is historically minor in Czech. Generally the decrease of subsidies for sheep breeding into the future is expected. However one of the way in order to sheep breeding will be less dependent on subsidies is change of production from wool and meat production to milk, meat and wool production. The breeding of milk sheep is also very suitable tool for keeping of permanent pastures.

Chov ovcí má mimo produkčního významu, taktéž význam mimoprodukční, který především spočívá v údržbě krajiny spásáním trvalých travních porostů. Obecně je možno dále konstatovat, že ovce jsou schopny využívat i takové pastevní areály, které nejsou vhodné pro ostatní hospodářská zvířata. Mimochodem Horák et al. (1999) uvádí, že z 600 druhů travin a bylin ovce spásají 570, skot 82 a koně 56 z čehož je možno usuzovat, že ovce jsou pravděpodobně nejméně náročné na skladbu pastevního porostu, přičemž jsou schopny nejen konzumovat, ale v konečném důsledku i významně redukovat výskyt plevelných bylin. Taktéž jsou ovce schopny vypásat porost nížeji než je tomu například u skotu či koní, z čehož vyplývá, že ovce jsou schopny dokonaleji vypásat pastevní porost než výše uvedená hospodářská zvířata, přičemž při vhodném zatížení jsou schopny udržovat porost s minimem nedopasků.

Hlavním produkčním zaměřením v domácím chovu ovcí byla do konce osmdesátých let minulého století vlna, přičemž od počátku posledního desetiletí minulého století je hlavním produktem jehněčí maso a to především tzv. těžká jehňata. Tato komodita bude pravděpodobně nejvýznamnějším produktem českého chovu ovcí i v budoucnu. Touto preferencí produkce se zásadním způsobem lišíme od sousedního Slovenska, kde hlavním produktem je ovčí mléko a druhým nejvýznamnějším produktem jsou tzv. lehká jehňata, nicméně ve všech ostatních střeoevropských zemích jsou hlavním produktem také tzv. těžká jehňata. Co se týká využívaných systémů chovu, stále více domácích chovatelů přechází na systém celoroční pastvy ve kterém je termín bahnění situován do období těsně před nebo na počátek pastevního období. Tento trend je z ekonomického pohledu zajímavý a logický, nicméně na druhou stranu pokud by se tento systém plošně rozšířil do všech domácích chovů došlo by k výrazně převyšující nabídce jehňat nad poptávkou na konci pastevního období, což se samozřejmě následně negativně projeví jak na ceně za jehňata, tak i na jejich prodejnosti. Mimochodem, do určité míry můžeme tuto skutečnost již registrovat v současnosti. Nicméně mírná sezónní nadprodukce jehňat se, dle našeho názoru, ani tak moc nedotýká chovatelů

s vysokými početními stavy, kteří se stále více orientují na prodej jehňat do zahraničí, přičemž jejich největšími devizami pro tento prodej jsou již vytvořené kontakty, podpořené dobrou jatečnou kvalitou jejich jehňat, přičemž nezanedbatelným trumfem jejich nabídky je možnost prodeje poměrně vysokého počtu vyrovnaných jehňat z jednoho místa. Taktéž se domníváme, že sezónně vyšší nabídka jehňat nad poptávkou nijak výrazněji nepostihuje chovatele, jež vlastní do 10 - 15 kusů bahnic, protože ti využívají jehňata především pro samozásobení, respektive mají již dlouhodobé kontakty na eventuální prodej své „nadprodukce“. Nejproblematičtější skupinou chovatelů z pohledu odbytu jehňat, ale také i z pohledu ekonomiky chovu, jež je výrazně ovlivňována dotacemi, jsou chovatelé vlastníci cca 20 až 70-80 bahnic, u nichž je poměrně komplikované vytvořit větší vyrovnané skupiny jehňat na prodej a příjmy z eventuálních finančních podpor jsou poměrně nízké. V kontextu s výše uvedeným, je nutno zdůraznit, že spektrum a výše dotací je zásadním a velmi citlivým tématem pro všechny domácí chovatele masných ovcí pro něž je tento chov podstatným zdrojem příjmů, vzhledem ke skutečnosti, že v podstatě ze všech domácích ekonomických studií vyplývá, že bez dotací je tato produkce v podstatě nezisková. Na druhou stranu obecný evropský trend v rámci zemědělské politiky je však založen na snižování dotací. Kam až toto snižování půjde nelze v současnosti odhadnout, když zemědělské lobby v evropských strukturách je zatím poměrně silné. Nicméně domníváme se, že je nutné začít postupně hledat cesty jak zajistit kladnou ekonomiku chovu ovcí se sníženými dotacemi nebo i bez nich

Jednou z možných cest jak řešit výše uvedený problém na ovčích farmách, především rodinného typu situovaných v turistických oblastech (ideálem jsou horské a podhorské oblasti), je rozšířit stávající produkci i o mléčnou produkci s cílem nejenom rozšířit, ale i zvýšit nabídku produktů z konkrétní farmy, což by se mělo následně projevit ve zlepšené ekonomice a nižší závislosti na dotacích. Nicméně v žádném případě bychom nedoporučovali náhlý přechod většího počtu bahnic ze stávajícího stáda na mléčnou produkci, což je prakticky nemožné i v případě ostatních chovů hospodářských zvířat, a to především z odbytových důvodů a z důvodu poměrně vysoké nákladovosti technologického zabezpečení výroby mléčných ovčích produktů. Na druhou stranu po překonání několika jistě kritických bodů, při rozjezdu této produkce se může primárně mléčná produkce nebo i mléčná produkce ve formě doplňkové produkce postupně stát základním kamenem dobrého ekonomického fungování ovčí farmy.

Základním odbytovým problémem produkce ovčího mléka je nemožnost prodeje mléka přímo do mlékárny, což je jistě nejjednodušší způsob prodeje této komodity. Důvod této reality je zcela prostý - žádná česká mlékárna nemá zájem o ovčí mléko. Také v ČR doposud neexistuje chovatel, který by mimo své produkce také zpracovával nakoupené ovčí mléko od jiných chovatelů a taktéž, vzhledem k roztržitému chovu dojných ovcí a nízké produkci této komodity, neuvažují chovatelé o výstavbě společné sýrárny. Tedy jedinou možnou cestou k tržní realizaci mléka je jeho zpracování přímo na farmě, hlavně na ovčí sýr či brynz, a jejich následný prodej buďto tzv. ze dvora nebo do tržní sítě. Nicméně, zde je nutno znovu zopakovat, že se nedoporučuje náhlý přechod většiny stáda na mléčnou produkci a to i z důvodu, že sice zpracování mléka a výroba hrudkového sýra je napohled jednoduchý proces, nicméně na druhou stranu to zcela určitě nějakou dobu potrvá než se chovatel naučí vyrábět sýr v adekvátní kvalitě. Dalším zásadním problémem je zajištění legislativních podmínek pro domácí zpracování mléka, přičemž při tomto zpracování je, dle Bucek et al (2006), nezbytně nutné zajistit: kontrolu zdravotního stavu zvířat a kontrolu kvality mléka (atestovanou laboratoří). Dále je nutno mít schválený provozní řád s vyznačenými kontrolními a kritickými body, vybudovat oddělenou místnost (mléčnici) na uskladnění a chlazení mléka, místnost pro vlastní zpracování mléka, skladovací prostor a prodejní místo. Výše uvedené je poměrně finančně nákladné,

nicméně je možno požádat o finanční podporu pro realizaci některých bodů z výše uvedeného a to jak z českých, tak EU zdrojů – viz například Situační a výhledová zpráva OVCE – KOZY 2006, strana 15. Na každý pád je však nutno bohužel konstatovat, že v ČR mimo výroby pro vlastní spotřebu je nemožné produkty z ovčího mléka oficiálně tržně realizovat bez naplnění výše uvedených bodů.

Co se týká odbytu, prodej tzv. ze dvora se může stát poměrně zásadním při využití vhodných upoutávek v produkční sezóně, tzn. především v letním období, pokud se farma nachází v turistické oblasti či v blízkosti cyklostezek. Druhá cesta v rámci prodeje ze dvora je prodej produktů postupně se vytvářející sítí stabilních odběratelů z okolí farmy. V obou výše uvedených případech se domníváme, že v sezóně je tímto způsobem možno prodat i většinu vlastní produkce. Třetí odbytová cesta je prodej do obchodů, a to především do obchodů se zdravou výživou, jejichž počet se v poslední době poměrně razantně zvyšuje. Faktem je, že hledání zákazníka je taktéž „běh na dlouhou trať“, nicméně pokud jsou produkty dobré, kvalitní a cenově adekvátní, většina zákazníků je konzervativní a po „navyknutí si“ se zpravidla drží „zavedené značky“.

Nejjednodušší a možno říci i nejracionálnější způsob chovu dojných ovcí v horských a podhorských oblastech je založen na sezónní tržní produkci mléka. Ta zpravidla probíhá od konce dubna do konce září či října, přičemž tento termín je vyhovující i z pohledu turistické letní sezóny. V rámci tohoto systému bahnění ovcí probíhá v intervalu od poloviny ledna do konce února, zpravidla ve stáji vzhledem ke klimatickým podmínkám. V průběhu měsíce dubna je realizován prodej jehňat, jejichž hmotnost v té době činí cca 20 - 30 kg, jedná se tedy o tzv. „lehká“ či „Velikonoční“ jehňata. Prodej těchto jehňat je zpravidla bezproblémový vzhledem k vrcholící poptávce, přičemž ceny také zpravidla dosahují svého maxima. Mimochodem, v případě trojstranné produkce (mléko – maso – vlna) se taktéž výrazně mění nejenom výše tržeb, ale i jejich struktura, když v případě dvoustranné produkce (maso – vlna) činí poměr tržeb 95 – 98 % : 5 – 2 %, naproti tomu v případě trojstranné produkce je, dle našich propočtů, struktura tržeb cca 73 % : 25 % : 2 %. Od prodeje jatečných jehňat, respektive od odstavu chovných jehnic a beránek, se započne s dojením. Vyhánění dojících bahnic na permanentní pastvu se provede co nejdříve, nicméně je nutné respektovat klimatické podmínky. Po ukončení dojení jsou ovce následně na pastvině chovány tak dlouho, jak to klimatické podmínky dovolí.

Na první pohled z výše uvedeného vyplývá několik poměrně kritických bodů pro přechod na mléčnou produkci, nicméně dle našeho názoru, mléčná produkce ovcí patří mezi perspektivní produkční zaměření, především z důvodu poměrně dobré odbytnosti ovčích mléčných produktů a růstu spotřebitelské poptávky po těchto produktech. Obecně je dále možno konstatovat, že ceny ovčích sýrů jsou obecně vyšší než je tomu v případě sýrů z kravského mléka, což je zajímavé pro jejich producenty, nicméně zákazník se zdá být s touto realitou srozuměn, čehož důkazem je stále rostoucí spotřeba sýrů. Zásadním pozitivem mléčné produkce ovcí je také využitelnost ovcí v rámci údržby trvalých travních porostů při aplikaci permanentní pastvy a to především v klasickém pastevním období. Je nabíledni, že obecně z pohledu pastvy není zásadních rozdílů mezi dojnými a masnými plemeny ovcí, když oba dva užitkové typy jsou schopny spásat stejné porosty z pohledu botanického či produkčního. Stejně je tomu i v případě zatížení pastviny, navykání na pastvu, schopnosti „vyhýbání“ se jedovatým rostlinám, ošetřování paznehtů či odčervování. Dle našich zkušeností je možno konstatovat, že výše a kvalita nadojeného mléka není až tak zásadně ovlivněna kvantem a kvalitou jadrných krmiv, když poměrně vysoké denní dojivosti a velmi dobré kvality mléka lze dosáhnout, dle našich již několikaletých měření, i při aplikaci celodenní pastvy na trvalém pastevním areálu na bázi především kostřavy červené, jetele bílého a lipnice luční s denním přídatkem pouhým 0,05 kg pšeničných otrub na bahnici/den. Krmná dávka je v období pastvy bez sena a speciálních jadrných směsí.

Nicméně dlouhodobé období sucha či dlouhodobější intenzivnější srážky se poměrně výrazně projeví na mléčné produkci. Na druhou stranu, při stejných klimatických problémech dojde i ke zpomalení růstu jehňat v případě pastevního výkrmu jehňat, i když v případě mléčné produkce jsou negativní dopady výše uvedeného rychleji zjištělné vzhledem ke každodennímu dojení. Jistě by bylo asi problematické chovat dojnou ovce v rámci společné pastvy s masným skotem, nicméně v případě tohoto kombinovaného chovu je možno využít systém tzv. střídavé neboli trojoplůtkové pastvy. Tedy i v případě společného chovu masného skotu a dojných ovcí na jedné farmě je možné najít relativně jednoduché a přitom rozumné řešení.

Co říci závěrem. Je opravdu na škodu, že u nás je chov dojných ovcí nevyužívaný a opomíjený produkční zaměřením ve srovnání nejenom ze Slovenskem, ale i s ostatními státy v rámci středoevropského regionu a to i přesto, že tento chov se zdá být ekonomicky zajímavější a perspektivnější, než je tomu v případě dvoustranné produkce ovcí. Taktéž je tento chov důležitým i z pohledu údržby krajiny – viz například sousední Slovensko. Samozřejmě, že chov dojných ovcí je podstatně pracovně a investičně náročnější než je tomu v případě chovu masných ovcí. Na druhou stranu je však tento chov, díky rozmanitosti své produkce, odbytově a ekonomicky silnější a zajímavější. Co se týká podpor, třeba na údržbu TTP ta v podstatě nerozlišuje, zda li je údržba prováděna dojnými či masnými ovcemi. Na druhou stranu, v případě jejich snížení či zrušení je farma s dojnými ovcemi, díky své rozmanitější produkci, odolnější pro svou další existenci. Posledním trumfem mléčné produkce je také skutečnost, že u komodity ovcí mléko není v EU dosahována nadprodukce a především z tohoto důvodu není tato komodita předmětem regulace, tedy kvóty, na rozdíl například od kravského mléka.